

**METAMORPHOSES OF THE SLOVAK FOLK SONG „GOOD NIGHT, MY DEAR“  
IN THE TEXTBOOKS OF THE MUSIC EDUCATION  
FOR LOWER SECONDARY EDUCATION**

**METAMORFÓZY SLOVENSKEJ ĽUDOVEJ PIESNE „DOBRÚ NOC, MÁ MILÁ“  
V UČEBNICIACH HUDOBNEJ VÝCHOVY  
PRE NIŽŠIE SEKUNDÁRNE VZDELÁVANIE**

**doc. PaedDr. Mariana Kološťová, Ph.D.,**

Katedra hudobnej kultúry, Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica, Slovensko

**ABSTRACT**

The article draws attention to the music teacher and composer Belo Felix's variational work, incorporated in the currently used textbooks of music education for lower secondary education. The well-known folk song "Good night, my dear" goes through the metamorphoses of the textbook set by the author duo Eva Langsteinová and Belo Felix during three school years. The songs perform the initiating and motivating function during the teaching process. They serve as a starting point for the experiential form of teaching.

**Key words:** Slovak folk song Good night, my dear, variations, textbooks of music education for lower secondary education, music material

**ABSTRAKT**

Príspevok upriamuje pozornosť na variačnú prácu hudobného pedagóga a skladateľa Bela Felixa zakomponovanú v aktuálnych učebniciach hudobnej výchovy pre nižšie sekundárne vzdelávanie. Známa ľudová pieseň „Dobrá noc, má milá“ prechádza metamorfózami učebnicovej zostavy autorskej dvojice Eva Langsteinová, Belo Felix v priebehu troch školských rokov. Skladby plnia pri vysvetľovaní nového učiva hlavne iniciačnú a motivačnú funkciu. Slúžia ako východisko k zážitkovej forme vyučovania.

**Kľúčové slová:** Slovenská ľudová pieseň Dobrá noc, má milá, variácie, učebnice hudobnej výchovy pre základné školy, notový materiál

**ÚVOD**

Učebnice a príručky hudobnej výchovy Bela Felixa pre školy pokrývajú široký diapazón jeho profesionálnej produkcie a patria k dominancii jeho publikačných aktivít. Belo Felix sa popri pedagogicky a didakticky adaptovanej vlastnej autorskej tvorbe dômyselne zakomponovanej na stránkach učebníc hudobnej výchovy pre sekundárne vzdelávanie interesuje o komplexný progresívny, činnostný a tvorivý charakter edukácie hudby v intencionálnom prostredí na Slovensku. Proces hudobnej kultivácie dieťaťa exponuje transferom vedeckého poznania tvorivosti do pedagogického priestoru, ktorý mu umožňuje poznávať hudobno-edukačný proces a jeho zákonitosti v nových viacrozmerých dimenziách.

Recepciu hudby chápe Felix ako špecifický poslucháčsky prístup k hudbe, dôležitý pri interiorizácii hudobných podnetov, ktoré rád umocňuje o herdenovský rozmer aktívneho činnostného vkladu percipienta (aktívne počúvanie). V rozsiahlom dlhodobom projekte tvorby učebníc hudobnej výchovy pre základné školy si v spolupráci so spoluautorkou Evou Langsteinovou vytvorili priestor pre počúvanie hudby v podmienkach kolektívnej (spolu)práce v triede. Vytvorený materiál motivuje, inšpiruje, overuje zvukové jedinečnosti hudobných výpovedí, zužitkováva zrakové, sluchové, hmatové skúsenosti a ich vzájomné prepojenia k vysloveniu individuálnych súdov. (Herden, 2010).

Podľa Beličovej (2002) typológie môžeme Felixovu hudobnú produkciu – variácie na slovenskú ľudovú pieseň „Dobrá noc, má milá“, zaradiť do druhého typu<sup>1</sup> špecifickej produkcie – ide o typ hudby na počúvanie. Zaradíme sem skladby, ktorých špecifické vlastnosti podnecujú sluchové pozorovanie prostredníctvom zamerania sa na špecifický hudobný dynamizmus. Ponúkané skladby motivujú záujem žiakov o premeny prvkov hudobnej reči v priebehu jej vývoja v rôznych štýlových obdobiach, pri ktorých si môžu v praxi overiť vplyv výrazových prostriedkov na náladu a charakter skladby.

Známa slovenská ľudová pieseň prechádza metamorfózami v učebniciach hudobnej výchovy v priebehu troch školských rokov (v 7.- 9. ročníku ZŠ). Charakteristické variácie – *Ako v stredoveku, Ako v renesancii, Ako v baroku, Ako v klasicizme, Ako v romantizme, Ako v New Orleanse, Ako v rocku, Dobrá noc má milá (zase trochu inak), Dobrá noc (alebo Pieseň zamilovaného siedmaka)* sú východiskom pri zážitkovej forme vyučovania. Inšpirujú poslucháča k exkurzii do dôb dávno minulých, navodzujú atmosféru dávnych produkcií a uľahčujú sledovanie dobových zvláštností. Po prebratí príslušného tematického celku plnia funkciu akejsi spätnej väzby – žiaci si ich prostredníctvom overujú svoje vedomosti, hľadajú znaky, ktoré ich potvrdzujú. Pri práci s nimi si vyskúšajú, ako sa môže meniť známa pieseň a jej text v závislosti od štýlu a žánru hudby (Langsteinová, Felix, 1998b).

Do- brú noc, má mi- lá, do- brú noc,  
 nech ti je sám Pán Boh na po- moc.

Do- brú noc, do- bre spi!

Nech sa ti sní- va- jú slad- ké sny.

Príklad 1: Moderato

<sup>1</sup> Prvým typom je podľa Beličovej hudba, ktorá výrazným ostinátnym stimulovaním svalovej motoriky zamestnáva motorické centrá i vestibulárny aparát, čím utlmuje činnosť uvedomovacích a pozorovacích aktov vedomia. Tretím typom je hudba zámerne pôsobiaca nestimulujúco, utlmujúca psychosomatickú oblasť. Veľká väčšina hudobnej produkcie, ktorú recipient prijíma bez vedomého rozhodnutia (znie v médiách a nákupných centrách) patrí do prvej a čiastočne do tretej skupiny.

Pri harmonizácii piesne využívame hlavné harmonické funkcie oboch tónin (d mol a v strednej časti paralelnú F dur). Zvyčajne sa interpretuje v strednom tempe a strednej až miernej dynamike.

Každá z jednotlivých variácií prechádza zmenou textu, pričom sa mení charakter jej posolstva v závislosti od prezentovaného obdobia. Po stránke rytmickej, harmonickej, vo faktúre, spôsobe vedenia hlasov, vytvorenia sprievodu melódie, dynamickej výstavbe dielka je každá variácia komprimáciou hudobno-výrazových prostriedkov hudobného štýlu toho ktorého obdobia.

Vo variácii *Ako v stredoveku* prekonala textová zložka výraznú zmenu sakralizáciou textu, ktorý umocňuje jej hudobné predvedenie. Melodika je obohatená rozdelením štvrt'ových hodnôt témy na osminové s množstvom legát. Sprievod tvorí základný tón chorálu a jeho kvinta, prípadne kvarta, intervaly považované v období stredoveku za konsonantné. Autor v učebnici ponúka možnosť sledovania vývoja gregoriánskeho chorálu, od jednohlasného, neskôr v spodnom hlase so zdvojenou oktávou a pridanou kvintou.

Musical score for 'Priklad 2: Moderato' in 2/4 time. The melody is in D minor. The lyrics are: 'Vša - - ka Ti za - dne - šný deň, Pa - ne, nech - sa'.

*Priklad 2: Moderato*

Variáciu *Ako v renesancii* dotvára galantný štýl rytiera, ktorý vyvolenej svojho srdca spieva milostnú pieseň, a tak z nej vytvára renesančný chanson. Pôvodná pieseň ukrytá do melódie skladby plynie v osminových hodnotách v miernom tempe. Na (dur-molovú) rozkolísanosť poukazuje tónorod piesne, ktorý je v závere každého štvortaktia zmenený na durový. Výraznú zmenu pieseň prekonala aj interpretáciou sprievodu. Renesančné piesne sprevádzali zvyčajne akordy lutny. Pedagóg – klavirista môže využiť hru arpeggia v ľavej ruke. V učebnici autor odporúča zapojiť žiakov do interpretácie skladby hrou na zobcovej flaute, gitare či triangli.

Musical score for 'Priklad : Mierne' in 3/4 time. The melody is in D minor. The lyrics are: 'Do - brü - noc -, mo - ja krä - sna pa - ni, do - brü - noc - len. A - ko me - siac hvie - zdy bu - dem řa chrä - niť kým - svi - tne - deň.'

*Priklad : Mierne*

Princípy barokového polyfónneho štýlu si žiaci pripomenú variáciou *Ako v baroku*, ktorú autor odporúča aj na vokálnu interpretáciu. Vo variácii je to opäť text, ktorý je verbálnou výpoveďou o dobe, v ktorej významne rezonuje náboženská tematika. V melodickej línii

skladby sú jasne rozlíšené dva samostatné hlasy. Téma ostáva vo vrchnom hlase, spodný hlas by sme mohli chápať ako stálu protitému. Po formálnej stránke sa skladba približuje polyfonickej forme fúgy s expozíciou, rozvedením a záverom. Práca s motívom by mohla byť základom pre ďalšiu variačnú prácu tak, ako to forma polyfonických skladieb vyžaduje. Triola pred záverom rozvedenia pripravuje nástup záveru. Skladba končí veľkolepým záverom pri zmenenom tónorode, hojne využívanom v barokovej hudbe a tvorí pozvoľný prechod k uplatňovaniu prvkov typických pre barok v hudbe nášho storočia.

The image shows a musical score for a piece titled 'Mierne'. It consists of two systems of music. Each system has a vocal line (treble clef) and a keyboard accompaniment (bass clef). The time signature is 4/4. The key signature has one flat (B-flat). The lyrics are written below the vocal line. The first system of music contains the lyrics: 'Do- brú - noc, do- bre - spi. A- njel, nech strá-ži ťa, a- njel, tvoj strážny a nech'. The second system contains: 'mier v du-ši ti vlá- dne len. Do- brú noc, do- bre spi, veď skon -čil deň.'

Príklad 4: Mierne

Skladba z hľadiska interpretačnej náročnosti vyžaduje od učiteľa dlhodobjšiu prípravu nezabúdajúc na dôsledné vypracovanie prstokladu a artikuláciu obidvoch hlasov. Podmienkou je potrebná plynulosť pri ich vedení a prepracovanie dynamickej výstavby dielka tak, aby sa stalo vzorom barokového hudobného umenia.

Vo variácii *Ako v klasicizme* zaznieva veselá a spevná melodická línia, ktorá je náročná na interpretáciu (chromatika). Charakteristiku doby prináša text vokálneho partu orientovaný svetsky. Má homofónnu faktúru. Autor pracuje s krátkymi motívmi ľudovej piesne, ktoré spracúva rôznymi spôsobmi, čo potvrdzuje aj výber hudobno-výrazových prostriedkov: zmena tónorodu na durový, rozložené akordy, stupnicové pasáže. Celá skladba je technicky náročná (aj vzhľadom na klasicizmus ako obdobie rozkvetu interpretačného umenia). Formová výstavba je vyvážená. Prvá časť uvádza tému (nazvime ju expozícia s repetovaním závetia) po nej nastupuje kontrastná časť, ktorej harmonická štruktúra zahŕňa akordy vzdialenejšie tonálnemu centru – molovú subdominantu, mimotonálne dominanty. Dominantná plocha pripravuje nástup témy v hlavnej tónine. Po repríze skladba končí dohrou, v ktorej nechýba klamný záver.

**Allegretto**

Dob- rú noc, dob- rú noc, ve- čer- ni- ca za- žmur- ka- la,

*legato*

*Príklad 5: Allegretto*

Variácia *Ako v romantizme* začína štvortaktovou introdukciou najprv unisono, potom dvojhlasne. Ostinátny, tvrdošijne sa opakujúci rytmus v sprievodných hlasoch, molová tónina, harmónia využívajúca zmenšené akordy v symbióze s textom vytvárajú z tejto skladby ukážku citovej výpovede romantického umelca, ktorý je prístupný témam ako fantazijnosť, snovosť, emocionálnosť, senzualita, depresia... vidiac v tom možnosť sebaaprezentácie. Text uvedenej variácie (v autorovom ponímaní) je tak trochu paródiou na precitlivosť romantizmu, a preto by sa mal záverečný smútočný pochod interpretovať viac s humorom i nadhľadom. Príklad 6

**Pochmúrne**

Spí, stá- le spí, spí, stá- le spí, spí, stá- le spí, spí, stá- le spí,

spí, stá- le spí... Do- brú noc, má mi- lá,

*Príklad 6: Pochmúrne*

Variácia *Ako v New Orleanse* je po rytmickej stránke interpretačnou lahôdkou. Spojenie bluesového pohupujúceho sa rytmu vyjadreného triolami s pomlčkou v strede trioly a melódiou v pravidelnom rytmickom členení je výzvou pre interpreta. Text variácie je príbehom Divokého Západu s nie veľmi šťastným koncom. Nesie v sebe prvok príbehu, ktorý môže tvorivý pedagóg využiť pri dramatizácii piesne.

Blues

Do brú noc má milá, moje ma lé ba -by

Príklad 7: Blues

Vo variácii *Ako v rocku* je interpretácia rock'nroll(ového) predvedenia tejto obmeny ľudovej piesne výlučne záležitosťou hráča, je prezentovaním jeho schopností na klavíri či keyboarde a spevákov, melodický hlas je možné hrať i na flaute.

Rock 'n roll

Do- brú noc a do- bre spi- te, nech nás v tan- ci ne- ru- ši- te.

Príklad 8: Rock 'n roll

Variácia *Dobrá noc má milá (zase trochu inak)* predpokladá aktívne zapojenie sa viacerých žiakov do procesu interpretácie, pričom didaktické usmernenie autora počíta s hrou na gitare, ozvučných drierkach, klavíri či keyboarde. Rytmus - hraný, spievaný i hovorený je primárnou zložkou interpretácie tejto skladby. Celá variácia je transponovaná do e mol (o sekundu vyššie), snáď z dôvodu interpretačne menej náročných akordov gitary, ktorá ako sprievodný nástroj kvituje synkopický nástup na ľahkých dobách typických pre reggae.

nech sa ti sní-va- jú i - ba po- zi- tív- ne sny! Do - brú\_\_ noc,

Príklad 9: Reggae

do - bre\_ spi, nech sa ti sní - va - jú krá - sne sny.

Aktuálnosť, nosnosť, tematickú spätosť a previazanosť so životom dnešných mladých ľudí akcentuje text rapovej časti variácie. Stačí si ho rytmicky prečítať a zdôrazniť označenú slabiku. Rapuje sa na daný harmonicko-rytmický podklad:

Je hl-bo-ká noc, za ok-nom ča-ká rá-no, tak za-vri svo-je o-či, nech o-svie-ži ich spá-nok,

Em A C Hm

#### Príklad 10: Rap

Ťažisko poslednej variácie ľudovej piesne *Dobrá noc* (alebo *Pieseň zamilovaného siedmaka*) spočíva v nápaditom, vtipnom texte žartovnej skladbičky. Neustále zmeny taktu sú podriadené textovej zložke, opakovanie je ostinátne. Vďaka poskytnutým akordickým značkám je možné hrať sprievod na gitare i na klávesovom nástroji. Skladba je náročná na interpretáciu práve kvôli neustálým zmenám taktu. Dá sa opakovaním precvičiť tak, aby ju bolo možné interpretovať v požadovanom (svižnom) tempe, kedy sa stáva atraktívnou a prináša interpretovi i recipientovi očakávané uvoľnenie.

1. Do - brú noc, mo - ja mi - lo - va - ná, zo - sta - neš te - raz cel - kom sa - ma,

7 ve - čer je zre - lý na pre - chádz - ku, a - le ja mám dnes i - nú lás - ku.

Em Am D G C Am H7 Em

#### Príklad 11: Svižne

## ZÁVER

Cieľom recepcie hudby v sekundárnom vzdelávaní je rozvoj recepčných kompetencií formovaný aktívnym vnímaním a prežívaním hudby. Splnenie tohto náročného cieľa v školskom prostredí podmieňujú princípy hudobno-edukačného pôsobenia (objaviteľský, integrujúci, princíp atraktívnosti, otvorenosti, zážitkovosti a tvorivosti). Tieto princípy objavujeme nielen v didakticky adaptovanej detskej piesňovej tvorbe, ale aj v kompozičnej práci Bela Felixa, pri tvorbe rôznorodých typov projektov<sup>2</sup>. Jeho pedagogické myslenie je neustále stimulované uplatnením aspektu progresivity, aplikujúc postup od elementárneho stupňa interpretačnej náročnosti až po vyspelú techniku<sup>3</sup> a intenzitu výrazu. Felix funkčne prepája tieto inovatívne produkty školskej praxe s prejavmi iných umení, ukazuje cestu k ušľachtilému využívaniu voľného času, vytvára predpoklady na to, aby hudobná výchova optimálne rozvíjala hudobnosť, formovala osobnosť žiakov a bola zdrojom pozitívnych životných podnetov<sup>4</sup>. Výsledkom systematického zaradovania recepčných aktivít do edukačného procesu by mala byť – v autorskom ponímaní Felixa a Langsteinovej – interiorizácia hudobnej skúsenosti žiaka, posilňujúca emocionálnu a etickú zložku výchovy detí v súlade s kognitívnymi, socioafektívnymi a psychomotorickými cieľmi stanovenými ŠVP.

## BIBLIOGRAFIA

1. Beličová, R. (2002). *Recepčná hudobná estetika. Introdukcia*. Nitra : UKF, Filozofická fakulta, Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, 2002, 162 s. ISBN 80-8050-549-7.
2. Herden, J. (2010). *Hudba pro děti v nových učebnicích Hv na Slovensku. Hudba pre deti – multimediálne projekty*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta 2010. ISBN 978-80-557-0075-5, s. 42-46.
3. Kološťová, M. (2016). *Detská piesňová tvorba Bela Felixa v učebniciach hudobnej výchovy pre základné školy. Acta universitatis Matthaei Belii. Zborník vedeckovýskumných prác č. 16*. Banská Bystrica: Belianum. Univerzita Mateja Bela 2016, s. 116-135.
4. Langsteinová, E., Felix, B. (2011). *Hudobná výchova pre 7. ročník základných škôl*. Bratislava: SPN 2011, 80 s. ISBN 978-80-10-02122-2.
5. Langsteinová, E., Felix, B. (1997). *Hudobná výchova pre 8. ročník základných škôl*. Bratislava: SPN 1997, 72 s. ISBN 80-08-02484-4.

---

<sup>2</sup> Pripomeňme interaktívne multimediálne komponované projekty celoštátneho významu s interdisciplinárnymi presahmi hudobného a výtvarného umenia, scénické koncepty pre profesionálne divadlá, populárne piesne, ktoré tvoria súčasť umeleckej produkcie Bela Felixa.

<sup>3</sup> Svedčia o tom zborové kompozície dedikované vyspelým detským i dospelým speváckym zborom, ktoré v súčasnosti oslovujú mladú generáciu i detských recipientov, sú súčasťou vystúpení a festivalových prehliadok zborového umenia na Slovensku, sú podnetom k realizácii príťažlivej hudobnej edukácie.

<sup>4</sup> Pozitívnu reakciu na začlenenie detských tanečných piesní, populárnej hudby, skladieb vhodných na počúvanie prístupných detským recipientom a ich zavedenie do edukačnej praxe zreteľne artikulovali na 2. medzinárodnej hudobnopedagogickej konferencii – Dni hudobnej výchovy v Banskej Bystrici (2007) výrazné osobnosti slovenskej a českej hudobnej pedagogiky: Ladislav Burlas, Luděk Zenkl, Jaroslav Herden a Jozef Říha. „*Tudy vede velmi dobrá cesta dalšího rozvoje pojetí školské hudební výchovy, pokud učitel bude schopen a připraven po ní postupovat*“. ZENKL, L. 2008, s. 25).



6. Langsteinová, E., Felix, B. (1998a). *Hudobná výchova pre 9. ročník základných škôl*. Bratislava: SPN 1998, 80 s. ISBN 80-08-02685-5.
7. Langsteinová, E., Felix, B. (1998b). *Metodická príručka k učebnici Hudobná výchova pre 8. ročník základných škôl*. Bratislava: SPN 1998, 90 s. ISBN 80-08-02707-X.
8. Papová, J. (2013). *Pedagogická interpretácia vybraných skladieb na počúvanie z učebníc hudobnej výchovy v primárnom a nižšom sekundárnom vzdelávaní*. Bakalárska práca.
9. Zenkl, L. (2008). Úspěšné učebnice hudební výchovy pro 5.-9. ročník základní školy a pro gymnázia autorů Evy Langsteinové a Bela Felixe a jejich podněty hudební pedagogice. *Dni hudobnej výchovy 2007: zborník z 2. ročníka medzinárodnej hudobnopedagogickej konferencie*. Banská Bystrica : UMB 2008. ISBN 978-80-8083-638-2, s. 23-27.

### **Contact**

doc. PaedDr. Mariana Kološtová, Ph.D.

Katedra hudobnej kultúry, PF UMB, Banská Bystrica, Slovensko

mariana.kolostova@gmail.com